

THE THEORETICAL ORIGIN OF FIRDAUSI'S PHILOSOPHICAL WORLD VIEWS. (ANALYSIS OF PART 3)

Madina A. Choriyeva
Lecturer
Bukhara State Medical Institute
Bukhara, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: philosophical world, theoretical and ideological origin, greatness.

Received: 08.10.22

Accepted: 10.10.22

Published: 12.10.22

Abstract: The article analyzes the theoretical and ideological origin of writing the poem "Shakhnoma". Firdousi's Shakhnoma memorably repeated the history of the Persian kings, strengthened the influence of the Persian language as a literary medium, and preserved knowledge of Iran's ancient glory, its political ethics and cultural identity.

FIRDAVSIYNING FALSAFIY DUNYO QARASHLARINING NAZARIY KELIB CHIQISHI. (3-CHI QISMNING ANALIZI)

Madina A. Choriyeva
O'qituvchi
Buxoro davlat tibbiyot instituti
Buxoro, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: falsafiy dunyo, nazariy-mafkuraviy kelib chiqishi, ulug'vorlig'i

Annotatsiya: Maqolada "Shohnoma" she'rini yozishning nazariy-mafkuraviy kelib chiqishi tahlil qilingan. Firdavsiyning "Shohnoma" asari fors shohlari tarixini esda qolarli takrorladi, fors tilining adabiy vosita sifatida ta'sirini kuchaytirdi, Eronning qadimiy ulug'vorligi, siyosiy axloqi va madaniy o'ziga xosligi haqidagi bilimlarni saqlab qoldi.

ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ПРОИСХОЖДЕНИЕ ФИЛОСОФСКИХ МИРОВОЗЗРЕНИЙ ФИРДОУСИ. (АНАЛИЗ ЧАСТИ 3)

Мадина А. Чориева
преподаватель
Бухарский государственный медицинский институт
Бухара, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: философский мир, теоретико-идеологическое происхождение, величие.

Аннотация: В статье анализируется теоретико-мировоззренческое происхождение написания поэмы «Шахнома». «Шахнома» Фирдоуси незабываемо повторила историю персидских царей, укрепила влияние персидского языка как литературного средства и сохранила знания о древней славе Ирана, его политической этике и культурной самобытности.

KIRISH

VII asrda arablar Eronni bosib olgandan so‘ng, fors tilida so‘zlashuvchi dunyoda boshqa asl til — hind-yevropa tilidan ko‘ra semit tili bo‘lgan arab tili hukmronlik qildi. O‘qimishli zodagon va musulmon bo‘lgan Firdavsiy Qur’onni o‘qish va tushunish uchun yetarlicha arab tilini bilar edi. Ammo uning “Shohnoma” uchun lug‘at tanlashi arabcha so‘zlarning sonini mutlaq minimal darajada ushlab turdi. U tanlagan masshtab fors tilidagi motakareb bo‘g‘in tizimiga yaqin. Har bir bayt mustaqil bo‘lib, ma’no odatda keyingi bandga o‘tmaydi. Firdavsiyning uslubi atayin arxaik bo‘lib, Sulton Mahmudning dunyoviy saroyidagi mashhur zamondoshlarining nafis tili va texnik nafisligi yo‘q. Firdavsiy diksiyasining lug‘at boyligi, metr, semantikasi va nisbiy soddaligi epik janrga mos bo‘lib, uzun parchalarni yod olishni osonlashtirdi. Firdavsiyning shon-shuhratga da’vosi, asosan, fors tilini adabiy vosita sifatida ataylab jonlantirishi va bu orqali nafaqat Eron xalqi tarixini, balki uning qaysi tilda yozilganligini ham saqlab qolganligidir.

Ma’lumki, Abul Qosim Firdavsiyning “Shohnoma”si bu noyob forszabon adib vafotidan so‘ng turli she’riyat uchrashuvlari, madaniy uchrashuvlarning bosh mavzusiga aylangan.

ASOSIY QISM

Eron xalqi madaniyati hududida «Shohnoma» turli mintaqalarga kirib, jahon adabiyotiga ta’sir o‘tkazdi. Eron bo‘lmagan xalqlar va millatlar orasida ham tarqalib, ularning nutqida “Shohnoma” haqidagi ba’zi qissalar aytilgan. Masalan, turkiy, arman va gruzin xalqlari orasida.

Fors dostonining klassik namunasi sifatida “Shohnoma” keyingi avlodlarga taqlid qilingan. Bahrom Gur va 16-raqamli Azoda va Iskandar Zulqarnayn hikoyalarini buyuk fors shoiri Ganjalik Nezomiy (1141–1209) qayta hikoya qilgan. U Jomiy (1414–1492) va Navoiy (1441–1501) bilan birgalikda Iskandarni vasvasaga solgan bosqinchi va qasoskordan deyarli payg‘ambarga teng keladigan adolatli va dono hukmdorga aylantirdi. “Shohnoma”ga uslub, obraz va hajm jihatidan taqlid qiluvchi turkum she’rlar hikoyani davom ettirib, Rostam oilasining “Siiston sikli”dan hikoyalarni to‘ldirdi. Ulardan birinchisi Asadi Tusiyning (taxminan 1010–1070) “Garshasp nomi” [No. 74]. Bunday qissalar ko‘pincha Firdavsiyning asl matni nusxalariga kiritilgan. “Shohnoma” iboralari va ilhomlari Muhammad Alining amakivachchasi va kuyovi kabi islom afsonalari qahramonlarini ulug‘lashda ham qo‘llanilgan.

Sof epik janr 15-asr oxiriga kelib asta-sekin modadan chiqib, o'z o'rnini she'riy romanlarga bo'shatib berdi. Ammo "Shohnoma"da turli janrlar, jumladan, ishqiy, axloqiy va didaktik adabiyotlarning mikroblari bor edi. Mifologik Eron shohi Jamshid [No. 40] [Yo'q. 102], keyingi asarlarda standart personajga aylanib, uning egasiga dunyo sirlarini ochib bergan sehrli kosasi Jom-e Jom (shid) mumtoz she'riyatda sevimli so'fiylik timsoliga aylandi. Qajarlar (1797–1925) va Oltin asrning buyuk fors mumtoz an'alarini qayta tiklashni maqsad qilgan "Bazgasht" ("Qaytish") harakati davrida a la Firdavsiy dostonining lazzati qayta tiklandi. Fath-Ali Xon Sabaning Shahanshoh nomi (taxminan 1810) Fath-Ali Shoh Qojarga (1771-1834) bag'ishlangan. Georgiame 1911 yilda Jorj V ning Hindistonga tashrifi uchun yozilgan. Qirol hech bo'lmaganda bir jihatdan Fors hukmdorlarining qadimiy an'alarini hurmat qildi - bir necha hafta ichida uning ovga bo'lgan ishtiyoqi Nepalning yo'lbarzlari populyatsiyasini yo'q qildi.

"Shohnoma" "Shohlar kitobi" deb nomlanishiga qaramay, o'quvchi yoki tinglovchiga islomgacha bo'lgan Eronning shonli qahramonlari haqida hikoya qiladi. Shuning uchun u "epopiya" deb ataladi. O'z sha'ni va shohlari sha'ni uchun kurashayotgan yuzlab "paxlavo"lar (qahramonlar) bor. "Shohnoma"da qaysilari eng mashhur va nima uchun?

Zalning o'g'li Rustam "Shohnoma"da, ayniqsa, uning afsonaviy birinchi yarmida hozirgacha eng markaziy va mashhur personajdir. U o'sha davrda Hilmand qirg'og'idagi (zamonaviy Eron va Afg'oniston hududida) gullab-yashnagan hudud bo'lgan Siistonlik bo'lib, bu yerda ilk tarixiy davrlarda skiflarning jangovar qabilalari istiqomat qilgan (taxminan miloddan avvalgi 2-asrdan).).

U, albatta, Firdavsiyning sevimli qahramoni, garchi u ham barcha odamlar kabi insoniy illatlardan xoli emas. Biroq, uning eng ajoyib fazilatlarini - bu g'ayritabiiy kuch, jasorat, kamtarlik, ayyorlik va eng muhimi, uning falsafiy emas, balki amaliy donoligidir.

Asli qahramon bo'lgan Rustamning Kay Kavusni ozod qilish yo'lidagi yetti mardikorligi, Kay Kavusni Yaman shohi qo'lidan ozod qilish uchun qilgan boshqa safari, jangi haqida hikoya qiluvchi bir qancha hikoyatlarda tasvirlangan. . juda ayanchli oqibatlariga olib kelgan o'g'li Sohrab, kushonlik Kamus, Xitoy imperatori Akvan iblis va boshqalar bilan bo'lgan janglari... Bu hikoyalarning barchasida u doimo o'zining favqulodda kuchini ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'ladi. Biroq, u hech qachon taqvosini yo'qotmaydi va erishgan yutuqlarini Yazdonning (= Xudo) yaxshi niyatiga bog'laydi.

"Shohnoma"da Eron valiahd shahzodasi Shoh Go'shtaspning o'g'li Isfandiyor ham kam maqtovg'a sazovor bo'lmagan. To'g'ri, uning umri Rustamnikidan ancha kam. Biroq, uning ko'pgina xususiyatlarida u hali ham ikkinchisiga juda o'xshash.

Uning ko'pgina sarguzashtlari Rustamning sarguzashtlariga o'xshab ketadi, ulardan eng hayratlanarlisi uning ikki singlisi xotinini ozod qilish uchun Ruin-dejga borgan yo'lidagi yettita mardligi haqidagi hikoyadir.

Uning hayoti Rustam bilan fojiali duel bilan tugaydi, u ko'ziga halokatli tamarisk o'qini otadi. "Rustam va Isfandiyor qissasi" deb nomlangan ushbu hikoya bu ikki qahramon o'rtasidagi tub farqni ochib beradi. Ularning ikkalasi ham chinakam qahramonning eng zo'r fazilatlarini ochib bersa, ya'ni g'ayritabiyy kuch va taqvodor kamtarlik sohibi bo'lsa, biri podshoh hokimiyatiga bo'ysunmaslikni misli ko'rilmagan jinoyat deb biladi, ikkinchisi esa o'z ishining mohir ustasi. va kimga xizmat qilishni va kimga xizmat qilmaslikni tanlaydi. Birinchisi, valiahd shahzoda Isfandiyor, otasi tomonidan Rustamni zanjirband qilib, sudga olib kelish, ikkinchisi esa Rustam.

Givning o'g'li Bizjon yoshlik, mardlik va jasoratning eng qimmatli fazilatlari bilan ta'minlangan, tinimsiz va o'jar yoshlik vakili. U jangga shoshiladi (Davazdax Roch qissasidagi kabi), podshohning cho'chqalarga qarshi jangga borish taklifiga javob beradi va Turonning mustabid hukmdori Afrasiyobning go'zal qizini ko'rish uchun o'ylamasdan Turon chegarasiga boradi. .

Firdavsiy o'z kitobida tasvirlangan yana ko'plab qiziqarli va jo'shqin obrazlar, jumladan, keksa va donishmand Gudarz, mag'rur Tus, ma'sum va to'g'ri Siyovash, Bahrom G'ur, murosasiz g'oyibona, go'zal va jasur Gordafarid va boshqa ko'plab obrazlar mavjud.

Firdavsiyning deyarli mukammal bir she'r turini yaratishdagi nafis iste'dodi bilan bir qatorda uning eng ulug' fazilatlaridan biri ham ana shu turli xil insoniy obrazlarni tirik va insoniy tasvirlay olishidadir.

Firdavsiyning "Shohnoma"si Eron mamlakati va xalqining ming yillik boy merosi va Eron madaniyati, tarixi, tafakkuri va bilimi haqida har tomonlama bilimdir.

Bu kitob Eron xalqining sosoniylar sulolasigacha bo'lgan etnik, ijtimoiy sharoitlar, xalqning turli qatlamlari hayoti, urf-odatlar, urf-odatlar va falsafiy g'oyalari, qahramonlik kechinmalari haqidagi qadimiy xotiralar to'plamidir.

Ushbu to'plamning asosiy mavzusi Eron xalqining tarixi, uning yutuq va muvaffaqiyatsizliklari sarguzashtlaridir.

XULOSA

Firdavsiyning "Shohnoma"sida afsonaning turli davrlari, polvonlari, tarixi va turli yuzlari tasvirlangan. "Shohnoma"ning afsonaviy qismi birinchi podshoh Qayumars davridan boshlanib, Faridunning saltanatga kelishi bilan tugaydi. "Shohnoma"ning qahramonlik qismi Kov yuksalishidan to Rustam vafotigacha boshlanadi. Eronning bir qismini Iskandar tomonidan bosib olinishi, shuningdek, Sosoniylar sulolasining hukmronligi Firdavsiy Shohnomasining tarixiy qismiga kiritilgan.

Yovuzlikka qarshi chiqish va zulmga qarshi qayta-qayta nasihat, jaholat va o'zboshimchalikni rad etish, inson va dunyoning o'lmasligi – bu Firdavsiyning insoniy qiyofasi va "Shohnoma"ning falsafiy-axloqiy tabiati.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Chorlieva M. A. LIFE AND SPIRITUAL HERITAGE OF FIRDAUSI //Oriental Journal of History, Politics and Law. – 2022. – Т. 2. – №. 04. – С. 36-42.
2. Chorlieva M. A. SOCIO-POLITICAL, CULTURAL AND SPIRITUAL LIFE OF CENTRAL ASIA AND IRAN IN THE X-XI CENTURIES //Journal of Social Research in Uzbekistan. – 2022. – Т. 2. – №. 01. – С. 52-63.
3. Chorlieva M. A. THE LIFE OF THE AUTHOR OF THE GREAT POEM" SHAHNAMEH" //American Journal Of Social Sciences And Humanity Research. – 2022. – Т. 2. – №. 03. – С. 9-14.
4. Chorlieva M. A. HISTORY OF CREATION" SHAH-NAME" FIRDOUSI //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PHILOLOGICAL SCIENCES (2767-3758). – 2021. – Т. 2. – №. 12. – С. 45-48.
5. Aliyevna, Chorlieva Madina. "FIRDAUSIYNING "SHOHNOMA" ASARINING MIFOLOGIK ASOSLARI." (2022): 182-187.
6. Усманов З. Д., Косимов А. А. Цифровой образ «Шахнаме» («Книги царей») А. Фирдоуси //Доклады Академии наук Республики Таджикистан. – 2014. – Т. 57. – №. 6. – С. 471-476.
7. Атоев А. М. Культурное пространство мировоззренческих идей «Шахнаме» Абулкаси́ма Фирдоуси //Вестник Таджикского государственного университета права, бизнеса и политики. Серия гуманитарных наук. – 2015. – №. 4 (65). – С. 67-72.
8. Бакои Э. ШАХНАМЕ РАССКАЗАМИ ШАХНАМЕ (на тадж.) //Вестник Педагогического университета. – 2013. – №. 6-1. – С. 284-287.
9. Akhmedova Z. A. PHILOSOPHY IN THE WORK OF AKHMAD DONISH //Oriental Journal of History, Politics and Law. – 2022. – Т. 2. – №. 04. – С. 29-35.
10. Akhmedova Z. A. Socio-Philosophical Views Of Ahmad Donish And His Role In The Formation Of National Ideology //Journal of Positive School Psychology. – 2022. – Т. 6. – №. 8. – С. 2858-2865.
11. Azizovna A. Z. SPIRITUAL AND MORAL VALUES IN THE VIEWS AND ACTIVITIES OF AHMAD DONISH //European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2022. – Т. 2. – №. 06. – С. 174-178.
12. Ахмедова З. А. ДУХОВНЫЕ И ПРАВСТВЕННЫЕ ЦЕННОСТИ ВО ВЗГЛЯДАХ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЖАДИДОВ (НА ПРИМЕРЕ АХМАДА ДОНИША). – 2022.
13. Akhmedova Z. A. REFORMIST VIEWS OF AHMAD DONISH IN THE RENEWAL OF THE EDUCATION SYSTEM IN THE EMIRATE OF BUKHARA (XIX AND EARLY XX CENTURIES) //American Journal Of Social Sciences And Humanity Research. – 2022. – Т. 2. – №. 03. – С. 1-8.
14. Gadoeva L. E. QUALITY OF LIFESTYLE SOCIO-PHILOSOPHICAL CATEGORY //Oriental Journal of Social Sciences. – 2022. – Т. 2. – №. 03. – С. 62-66.

15. Gadoeva L. E. Ethnomedical Culture And Healthy Lifestyles: A Dialectical Relationship In Genesis //Journal of Positive School Psychology. – 2022. – Т. 6. – №. 8. – С. 2875-2884.
16. Gadoeva L. E., Rakhmatullaeva K. STAGES OF FORMATION OF HEALTHY LIFESTYLE AND ETHNO-MEDICAL CULTURE IN UZBEKISTAN: ANALYSIS OF EXPERIENCES //Builders Of The Future. – 2022. – Т. 2. – №. 03. – С. 1-6.
17. Khamdamov B. K. PHILOSOPHICAL AND ETHICAL IDEAS OF JALALIDDIN RUMI //Oriental Journal of Social Sciences. – 2022. – Т. 2. – №. 03. – С. 67-72.
18. Chorlieva M. A., Kenjaeva X. P. THE MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF THE HISTORIOGRAPHY OF THE ZERAVSHAN VALLEY IN THE BEGINNING OF XX CENTURY //1000 kopii. – С. 23.
19. Чориева М. А. Историография жизни и политической деятельности последнего мангытского эмира Сейида Алимхана //Наука, техника и образование. – 2018. – №. 9 (50). – С. 50-52.
20. Choriyeva M. A. EPICS OF THE SHOHNOMA. DESCRIPTION AND ANALYSIS OF FIRDAVSI'S POEM "SHOHNOMA" //Oriental Journal of Philology. – 2021. – Т. 1. – №. 2. – С. 1-8.